

Diskuse o státu a národě

Ladislav Hejdánek – Jan Sokol – Zdeněk Pinc

◆ diskuse, česky, vznik: 1992 ◆ poznámka: záznam z rozhlasové debaty

◆ discussion, Czech, origin: 1992

Diskuse o státu a národě [1991]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (Diskuse o státu a národě.flac) ---

Jiný hlas:

občany Evropy, aniž se naučíme jeden nebo dva světové jazyky, evropské jazyky. Já si myslím, že tohle je taková věc docela praktická, jak přejít k tomu evropskému národu.

Jiný hlas:

Já se obávám, že jsme přece jenom se touto pro mě velmi lákavou vizí dostali o několik desítek let dopředu. Já bych to stáhl zase do té naší reality a k tomu, si myslím, by mi mohl posloužit ten třetí úryvek natočený v pražských ulicích, který teď poslechneme. Opět odpověď na otázku, co je to národ.

Jiný hlas:

Národ. Tak podle marxisticko-leninského učení národ je skupina lidí, který spojuje asi myslím pět společných znaků. To si myslím, že je celkem definice, která prostě tu podstatu vystihuje. To znamená taková řeč, území, kulturní tradice, historický a tyhle věci. A osobně si myslím, anebo aspoň jsem se setkala s takovou myšlenkou, která se mně zdá, že něco asi na ní bude, že je to stav přechodný, takový to rozdělení lidí na národy. A určitě vývoj, kterej na světě, ať už je technickej nebo nějakěj jinej, pokud se lidstvo dřív nezahubí, tak spěje k určitému překonání tadyhle těch národnostních hranic lidí. Ale fakt je, že teďka to opodstatnění specifikovat anebo rozdělovat lidi na národy určitě je, protože jsou tady určitý národnostní specifika, o kterejch vlastně jsem už před chvilkou mluvila.

A hodně, nevím, jestli je to tím, že jsem vystudovala ekonomku, a že tou ekonomikou se trochu zabývám a taky podnikám, tak trošinku vím, co to jsou peníze a jak se pohybují. Tak určitě hodně to spočívá v těch ekonomických základech. To znamená, že asi chudý lidi třeba budou mít sklon k většímu takovému prosazování těch národnostních myšlenek, a lidi zase, který jsou bohatý, když to řeknu banálně a mají na letenku, tak zase se budou na národ dívat jako na něco, no tak my jsme nějaký, jinde jsou jiný, ten nacionalismus se tak rozvíjet nebude.

A mimochodem taky teďka sídlím na Slovensku v Bratislavě, takže malinko to tak cítím, že trošičku v tom národnostním křiku je takovej strach z ekonomickejch nějakějch potíží nebo i komplexy nebo taková zášť, nebo jak bych to řekla.

Jiný hlas:

Kromě toho, že tato ukázka nakonec dokumentuje, že odpověď na otázku, je-li marxismus mrtev nebo ne, kterou jsme si kladli před třemi měsíci, je skutečně zatím spíš negativní, je na tom vidět, jak v té praxi dnešních lidí o té otázce národnosti skutečně rozhodují takové ty bezprostřední strachy i ta obava z té ztráty identity. Já bych se proto chtěl zeptat, do jaké míry se vám jeví plodným koncept, který Erazim Kohák, bohužel tu dneska není, nejspíš onemocněl, předložil ve své knížce a kde říká toto: Podstatou národnosti je nakonec národní vědomí, ne národní citění. Kromě toho, že národ je stanovován některými fakticitami, například dějinami, jazykem, územím a návyky, tak z faktu národnosti se stává národnost v plném smyslu teprv sdíleným vědomím společného ideálu, sdílených představ a možností. Konec citátu. Já se totiž domnívám, že řada těch problémů ohledně národa a národnosti dneska vyplývá z toho, že se sice cítí, že by tady mělo být něco společného, co ten národ spojuje, avšak ta absence právě toho společného ideálu způsobuje ty kolapsy. Co vy si o tom myslíte?

Jiný hlas:

No určitě ten strach hraje v každém militantním nacionalismu velkou roli. A tady ovšem ten národ je takovým útočištěm slabých lidí. Když to Láďa říkal o tom, že se všichni máme naučit anglicky, tak to je hezký pro vzdělaného Pražáka. Ale je spousta lidí, který to nedovedou, který se to nenaučí, který na to nemají čas, nemají na to síly, a ti se cítí ohrožení takovou tou kosmopolitní vlnou a mají strach, tak za chvíli se v Praze nedomluvíme česky.

Ona je to ale otázka právě určitého prožitku času. Takový ten militantní prožitek nacionalismu, militantní prožitek národa je spjat s prožitkem určitého bezčasí. Poukazuje k nějakému mýtičnu. On sice má nějaké

tradice, ale ty tradice, jichž se dovolává, vlastně nejsou dějiny, není to historie, je to nějaký velmi plytký mýtický výměr dějin, který je společně prožíván. Nemusíme tady chodit ke konkurenci, můžeme se podívat na tuto schopnost plytce prožívat mýty dějin, epické mýty svých vlastních dějin, vždyť to přece známe sami o sobě a celé národní obrození je prosáklé touto náladou, která tedy na jedné straně má prožitek bezčasí a na druhé straně je netrpělivá v každodennosti. Naučit se anglicky, celej národ naučit se anglicky, to je program na třicet, padesát let, aby se to skutečně, jednak ty staří musej normální přirozenou cestou odumřít, ty už se to třeba nenaučej, a pak se teda stane, že už i ti padesátiletí budou vesměs všichni umět ze školy normálně anglicky, a už to nikomu nepřijde divný. Jenomže tento program na padesát let je záležitost velké trpělivosti. Jakmile se to začne prožívat militantně, budete zase, tak kdo nebude umět anglicky do pěti let, nemůže být úředníkem, holičem, tramvajákem. Tyhle případy samozřejmě známe a to vyvolává tu obrannou reakci, kterou, když už tady mluvíme anglicky, tak anglicky se tahleta reakce řekne *stiff*. Zůstaneme teda *štaif*.

A naproti tomu ten nemilitantní prožitek národa je skutečně určité bezpečí, které chápe tu přirozenou souvislost národa jako souvislost generací. To jest chápe tu souvislost toho, že já mám společný národ se svým otcem, dědečkem, prapředky. Dokonce teda taková ta písmácká tradice, která věděla, kteří jsou ti konkrétní předci toho člověka, dělá se zase určitá genealogie, určité pokolení, které pro tu přítomnou generaci jsou jakýmsi vzkazy. Ty osudy těch lidí, to jsou vzkazy, podle kterých my se orientujeme, a ten prožitek jejich životů je pro nás srozumitelný nikoli jako nějaký prožitek mýtický. To je skutečně živá dějinná zkušenost. A z této souvislosti opravdové dějinné tradice také mohu svým dětem a snad i svým vnoučatům předávat určitý vzkaz, který spočívá na tom, že není důležité, že můj pradědeček byl třeba Maďar a babička Židovka a prastrýc Němec, ale že my jsme se v té rodině všichni domluvili, že jsme Češi. A přijali jsme tuto volbu, tento úděl, a tento úděl je náš vzkaz. Jejich a náš vzkaz těm dalším. A já mám krásnou takovou vzpomínku z osmašedesátého roku, když Saša Kliment, potomek ruských emigrantů, se chystal, že bude emigrovat, což nikdy neudělal. A já jsem prožíval tyhlety kritické dny hodiny s ním a sedli jsme si po ruském způsobu na pět minut u stolu jako před dalekou cestou. A po těch pěti minutách mu praskly nervy a on říkal, já nikam nejedu. A jeho tatínek, který učil mnoho mých spolužáků na gymnáziu ruštinu, říkal: „No máš pravdu, Sašo. Koneckonců, co se nám, Čechům, může stát.“ A to řekl s nádherným ruským akcentem.

Jiný hlas:

Já jsem velmi rád, že Zdeněk Pinc poukázal na tu otázku časovosti ve vztahu k národu. Totiž jediný ze starověku známý národ jako národ byl národ židovský, který byl právě vymezen tím, že si uvědomoval tu svou souvislost v tom čase. Ty celé dějiny, které neustále on shrnuje v té *Bibli*, jsou poukazem na tu souvislost těch generací, ale souvislost, která míří do budoucnosti. Já si dokonce myslím, že ten společný úkol, ten společně sdílený ideál, o kterém mluví Erazim Kohák, to musí být ideál, který právě směřuje do budoucnosti. A jestli tedy v té závěrečné části té naší besedy bychom se nemohli pokusit aspoň zkusmo ukázat, jaký takový společný ideál ukazující do budoucnosti by mohl být tím ideálem, kolem kterého by se ten český národ mohl orientovat.

Hejdánek: To bude asi záležet na tom, jak se budou všichni rozhodovat, a snad intelektuálové by mohli k tomu přispět, když budou mluvit rozumně.

Jiný hlas: Ale já bych chtěl ještě, než k tomu přijdeme, ještě upozornit na to, že my jsme tady měli jednoho intelektuála koncem minulého století a začátkem tohoto století, který se pokoušel vyvést to narůstající německé nebo romantické chápání národa, a tedy narůstající národ v tomto smyslu, chtěl vyvést z této slepé koleje, z této falešné cesty, a formuloval takový základní program, který ještě nemá obsah, ale znamená jakési přehození výhybek. Ten řekl, že otázka česká je otázka světová. A protože také zdůrazňoval, že národ musí být založen na nějaké společné myšlence nebo společném programu, tak tu světovost interpretoval tak, že to musí být takový program, taková idea, která je přijatelná pro kohokoli na světě. Čili musí to být myšlenka univerzální. Nemůže to být myšlenka, která se uzavírá těm cizím, těm druhým, těm, s kterými nechceme nic mít. Nýbrž musí to být cosi, s čím můžeme přijít do společnosti

těch ostatních jako s něčím pozitivním pro ně, nabídnout jim, aby také oni se k tomu přidali. Tedy jestli, a Rádl, jeho žák, mluvil jsem o Masarykovi, Rádl říkal: „Národ vlastně, když dobře to chápeme, národ vlastně není to, co je, ani to, co bylo. Národ je, co bude, co být má.“ A samozřejmě to, co být má, no to stojí za to, aby se to dělalo. A tedy národ musí být chápán v tomto budoucnostním zaměření. No a pak skutečně jde o to domluvit se, co vlastně, když chceme ten národ dělat, chceme tím národem být, co vlastně tedy chceme? To je málo říct, že chceme sebe.

Jiný hlas: Zcela bych souhlasil s tím, že velmi důležitá funkce národa, v protikladu k takovému tomu zcela individuálnímu prožívání, je právě ta funkce budoucnostní, poněvadž národ je skutečně taky to místo, kde člověk vlastně žije svou budoucnost, kde vidí, národ je to, čím se chceme dostat do té budoucnosti, to, co překračuje naše individuální životy. Národ je ta schopnost sdílet osud druhých lidí, porozumět mu a přidat se k němu, přijmout ho.

Hejdánek: Dneska dokonce ten důraz je tak pozoruhodný, že znamená: být národem znamená sdílet osud příštích generací. A myslet už dneska, co budou muset dýchat a pít.

Jiný hlas: Ano. A tento aspekt, to je jaksi věc, kterou jsme tak trochu v posledních měsících v tom národním, použiju to hrozné slovo, ale myslím, že je na místě, v tom národním běsnění jsme pozapomněli, že ty ostatní výměry národa jaksi slábnou pod tím strašlivým, hrozícím tlakem té planetární zkušenosti lidstva, která se ocitla v určitém jaksi bezprostředním, konfrontačním zážitku ekologické odpovědnosti. A kdy najednou jaksi odstín nebo dialekt nářečí, kterým ta příroda volá o pomoc, je to nejméně podstatné. Jaksi to volání o pomoc, to poslední varovné, opakované slovo, je slyšet ve všech jazycích. A jaksi hledat tu odpovědnost za náš národní osud, sdílet ten budoucí národní prožitek právě v tomto horizontu, si myslím, že je takový úkol, o kterém, tak jak jsem rozuměl, tomu, co Láďa myslel tím národním programem.

Jiný hlas: Já mám ten dojem, že ten program, evropanství, ty tradice, tyhle ty, a není naším úkolem dělat něco jiného. Je být sami sebou na jakési úrovni, s jakousi kulturou, na jakési výši. To bych řekl, že je program. Tak jako program každého člověka je stát se sám sebou, být sám sebou, tak si myslím, že i ten národ by něco takového mohl chtít a mohl by toho i dosáhnout.

Jiný hlas: Tváří v tvář tomu, jak vypadá dneska naše společenská, natož politická scéna, to možná bude znít nabubřele. Já si přesto myslím, že určitou takovou aspoň hypotézou, jak by mohla vypadat ta osa toho snažení českého národa, je vyjádřena v tom, co vlastně na začátku toho procesu, kterým se začaly měnit tady poměry, vyjádřil Václav Havel v tom, že skutečně pravda s láskou by mohly zvítězit nad lží a nenávistí, že je to odkaz nikoliv jen posledních dvou let, ale že to je skutečnost, která od počátku souvisela s dějinami českého národa. Že dějiny českého národa vždycky byly nějak velmi úzce spjaté s otázkou pravdy i s otázkou lásky. Jestli to tak skutečně by mohlo být, to už je ovšem otázka pro vás, vážení posluchači. Pokud budete chtít, napište nám na adresu Československý rozhlas, Vinohradská 12, 120 99. Heslo: Národ.

Jiný hlas: Já bych ještě rád řekl, že by mě strašně těšilo, kdyby, když už by k té lásce došlo, kdyby jejím předmětem se mohli občas stávat také Slováci.

Jiný hlas: V diskusním klubu věnovaném otázkám státu a národa jste slyšeli filosofy Ladislava Hejdánka a Zdeňka Pince a poslance Jana Sokola. Pořad připravil a uváděl Jiří Zajíc. Ještě opakujeme, že pokud chcete vyjádřit své názory ke smyslu českých dějin, a tedy i úkolu českého národa v současnosti, pošlete je na adresu Český rozhlas, Vinohradská 12, Praha 2, 120 99 a výrazně vyznačte heslo: Národ.